

فرمانهای مانی^۱

بررسی منابع^۲

نوشته نیکلاس سیمز ویلیامز

ترجمه فیروزه قندهاری

می دانیم که مانویان دو دسته فرمان کاملاً مجزا از یکدیگر داشته‌اند: فرمانهای برگزیدگان و فرمانهای نیوشاگان، که این دو هم از نظر تعداد و هم به لحاظ ماهیت با

1. Nicholas Sims-Williams (1985), «The Manichean Commandments:

A survey of the sources» *Acta Iranica*, 25, (papers in Honor of professor Mary Boyce, pp 572-583.

از سرکار خانم دکتر بدرالزمان قریب که این ترجمه را قبل از چاپ مطالعه و نکات سودمندی را متذکر شدند سپاسگزارم. م.

۲. اختصارات:

BBB= W.B. Henning, Ein manichaisches Bet- und Beichtbuch, APAW, 1936, No. 10; BTT XI= W. Sundermann, Mitteliranische manichäische Texte Kirchengeschichtlichen Inhalts, Berliner Turfantexte XI, Berlin, 1981; GMS= I. Gershevitch, A grammar of Manichean Sogdian, Oxford, 1954; WLi= E. Waldschmidt & W. Lentz, Manichäische Dogmatik aus chinesischen und iranischen Texten, SPAW, 1933, NO, 13.

این مقاله با کمال افتخار به پروفسور مری بویس به پاس دوستی و خدمات ارزنده‌ای که در زمینه مطالعات زردشتی و مانوی انجام داده‌اند تقدیم است.

یکدیگر تفاوت دارند. فرمانهای برگزیدگان پنج فرمان است که به گونه‌ای قاطع و مفصل بیان شده‌اند و تمامی جنبه‌های زندگی روزمره را در برمی‌گیرند. در حالی که فرمانهای نیوشاگان ده فرمان کاملاً متفاوت هستند که تماماً به صورت محرمات بیان شده‌اند و میزان سختگیری در آنها بر مراتب کمتر از پنج فرمان برگزیدگان است.^۱

از این دو دسته، تنها فرمانهای پنج‌گانه در همه منابع مانوی غربی موجود است. یکی از آن منابع کتاب مزامیر قبطی است که در آن چنین آمده است: "پنج تا هستند فرمانهایی که خداوندگار آنها را برای پنج مقام کلیسایش آورده است"^۲. در قطعه دیگری از همین کتاب، از پنج فرمان به این صورت سخن رفته است:

۱- فرمان پرهیز از دروغ

۲- فرمان پرهیز از کشتن

۳- فرمان پرهیز از خوردن گوشت

۴- فرمان تکلیف به ترکیه نفس

۵- فرمان فقر فرخنده

منابع پنج فرمان برگزیدگان را می‌توان در بیشتر زبانهای مانوی آسیای مرکزی، مانند چینی^۳، فارسی میانه، ترکی^۴ و سغدی^۵ پیدا کرد. در اینجا دو متن سغدی با محتوای

۱. اصول فرمانهای مانوی به خلاف بودائیسیم است، به این معنی که در بودائیسیم ده فرمان مخصوص راهبان است و تنها پنج فرمان برای مردم عادی واجب است. ضمن آنکه هیچ مدرکی دال بر ارتباط تاریخی میان این دو اصل وجود ندارد.

2. C.R.C. Allberry, A Manichaean Psalm-book. Part II, Stuttgart, 1938, 161, lines 21-2.

برای قطعه بعدی مربوط به فرمانها رجوع شود به مأخذ بالا سطرهای ۱۸-۲۳. در اینجا لازم است اعتراف کنم اگر یادآوری به موقع دکتر ورنر زوندمان نبود از این مأخذ استفاده نمی‌شد. از ایشان بابت این یادآوری و راهنماییهای سودمند دیگری که در همین زمینه کرده‌اند سپاسگزارم.

3. Hymnscroll 137 (WLi, 487)

4. M801, 204 (BBB, 24); Kawān A162 (Henning, BSOAS X1/1, 1943, 58; translation, ibid, 63); M 174 i R7) WL ii, 555).

۵- مأخذ بعدی.

جزمی به عنوان نمونه و شاهد مثال انتخاب شده است:

"بالاخره او تمامی فرمانها را صادر کرد، فرمانهای اخلاقی و عرفی، قوانین و مقررات، رفتار و سلوک (پسندیده) (۴) به طور کامل و موجز، با ذکر تعداد: پنج فرمان / در / ده قسمت^۱، سه مهر^۲ در شش قسمت، پنج / جامه (۴) در / ده قسمت، هوشیاری^۳ و اشتیاق^۵..."

"دوازده اندام روح ماندگار^۶ از این قرارند: "زندگی، نیرو، روشنایی، زیبایی، و بوی خوش"^۷، پنج فرمان (یعنی) راستی، بی آزاری، پاکدامنی، پاکی دهان، و فقر فرخنده و هوشیاری و اشتیاق^۸..."

علاوه بر اصطلاح سغدی واژه فرمان یعنی *cxš'pδδ* که صورت پارتی آن *cxš'hyd* و صورت سانسکریت آن *sikšāpada*^۹ است، در این قطعه آخر، اسامی سغدی پنج فرمان نیز آمده است:

۱- *ršty'k* "راستی" ۲- *pw'zrmy'* "بی آزاری" ۳- *δyncyhryft* "پاکدامنی" ۱۰

۱. هرکدام از پنج فرمان به دو بخش تقسیم شده است. - Henning, BBB, 15

۲. برای "سه مهر" - پاراگراف آخر، ص ۳۳۳ همین ترجمه.

۳. این واژه را زوندنرمان بر اساس *"Pnz'n j'mg'n wzrg'n"* پنج جامه بزرگ "که در متن فارسی میانه *"M174 i R9"* آمده است، بازسازی کرده است. معنی این کلمه "جامه" در اینجا معلوم نیست.

۴. "هوشیاری و اشتیاق" اغلب در رابطه با پنج فرمان می آید. کلمه هوشیاری در فارسی میانه *wzyšyryh* و در سغدی *'nspstqy'* است -

Gershevitch, *Studies in diachronic, synchronic, and typological linguistics*,. *Festschrift for Oswald Szemerényi on the occasion of his 65th birthday* (ed. B. Brogyanyi).

Amsterdam, 1979, 292-3

BTT XL, 44. lines 485-90.

۵. نحو ابتدای این قطعه مشکل است.

در اینجا تفسیر من به نوعی مغایر تفسیر دکتر زوندنرمان است.

۶. - Henning, BBB, 129, s,v, myn' ndyy"

۷. این پنج تا در قسمت دیگری از همین متن در عبارت *rw'nyy m'sq yryw* به معنای "ماده (و) جوهر روح" توضیح داده شده است. زوندنرمان در *BTT XI, 44 en.14*، این پنج تا را با قید احتیاط با "پنج جامه (بزرگ)" که در *M 174* آمده است یکسان می گیرد.

8. *M 14 V17-23* (WL ii, 548).

9. *BSOAS XLII, 1979, 135* - .

10. *WLL ii, 580, and BBB, 15*. -

۴- 'qwcyzprty' «پاکیزگی دهان»

۵- frnxwndc δšt'wc «فقر فرخنده»^۱

بسیاری از این نامها در جاهای دیگر نیز ذکر شده است، اما هیچ متنی تمامی آنها را یکجا ندارد. این نکته نیز قابل توجه است که فرمانهای سوم و چهارم فهرست سفدی منطبق با منابع ترکی و عربی که در ذیل آمده است در کتاب مزامیر قبطی به ترتیب عکس آورده شده است.

اگرچه نام فرمانها با نوعی استعاره بیان شده است، خوشبختانه پرداختن به جزئیات آنها در برخی از متون سفدی به درک بهتر آنها کمک کرده است. مهم ترین نمونه این متون مناجاتی طولانی برای برگزیدگان است که به هنگام خواندن آن، ضمن اعتراف به گناهان توبه نیز می کنند و این دعا در دست نویسی M801^۲ آمده است که خلاصه ای از آن به صورت قطعه ای ضمیمه دست نویسی M113^۳ است. این مناجات که دارای پنج فصل است (تمامی فصلهای اول و آخر گم شده است) با پنج فرمان مطابقت دارد و در هر فصل آن تعدادی از گناهان، که نادم ممکن است خلاف فرمان مربوطه مرتکب شده باشد، مفصلاً بیان شده است. در قطعاتی از یک نامه، اطلاعات دیگری از همین مقوله به دست آمده است^۴. در این نامه اعضای یک جامعه مانوی خارجی (سریانی) که از سه فرمان اول تخطی کرده اند مورد سرزنش قرار گرفته اند. سرانجام باید به متنی عامیانه تر اشاره کرد که در قسمتی از آن فهرست پنج گناه مهم آمده است که به ترتیب عکس در مقابل پنج فرمان قرار دارد^۵. اطلاعات به دست آمده درباره پنج فرمان در متون ترکی

۱. سفدی Frnxwndyy به معنی "شاد و خوشحال" آن طور که اغلب ترجمه شده نیست بلکه "فرخنده و برکت یافته" می باشد. ← Henning, BBB, 125, s.v این کلمه با ترکی qutly و قبطی MAKAPIOC مشابه است.

2. BBB, 32 ff.

3. BBB, 41-2.

M112 etc (= Manichean Letter NO.1)

۴. بنابر شماره گذاری هنینگ

از دکتر زوندرومان بسیار سپاسگزارم که یک نسخه از این نامه را که در دست انتشار دارد برایم فرستاد.

۵. ← III XVIII, 1976, 48-51 همچنین به زوندرومان, 130 Aof VI, 1979,

مانوی بمراتب کمتر از متون سغدی است. در یک قطعه با امضای T.M.169^۱ که چندان سالم هم باقی نمانده، چنین آمده است: bir yrliy- qiin biš cxšapt «یک فرمان منحصر به فرد که پنج فرمان در آن خلاصه شده است»^۲.

اما جزئیات داده شده پیرامون تک تک فرمانها نامفهوم است. اگر کلمه [u]kirt در اول متن R9 بازسازی شود، اولین فرمان احتمالاً راستی خوانده می‌شود. قطعات مربوط به فرمانهای دوم و پنجم تماماً گم شده‌اند. از قطعاتی که به فرمانهای سوم و چهارم مربوط می‌شوند این عبارات قابل فهم هستند: "... به موضوعات نکوهیده نیندیشید..."^۳ او فرمان داد و در حالی که می‌گفت: تنها باشید^۴. چهارم او چنین گفت: خون خشک مخورید...^۵. تا آنجا که از این متن دریافت می‌شود، به نظر می‌رسد که این متن با منابع سغدی هماهنگی دارد ولی آنقدر روشن نیست که بر اطلاعات ما از منابع قبلی بیفزاید.

در پنج بیت متوالی یک سرود بلند مذهبی^۶، که به زبان ترکی برای مانی سروده شده است،^۷ به طور ضمنی به پنج فرمان به شرح ذیل اشاره شده است:

۱- فرمان بری از گناه بودن

۲- فرمان راستین [مرتکب نشدن] اعمال زشت و ناپسند

رساله جامع علوم انسانی

1. A. von Le Coq, Türkische Manichaica aus Chotscho III, *APAW*, 1922, No.2, 38-9

2. A. Von Gabain, *philologiae Turcicae Fundamenta II*, Wiesbaden. 1964, 235.

من از آقای دکتر زیم (P.Zieme) برای معرفی این مأخذ و ساده کردن بعضی از معضلات این متن سپاسگزارم.

۳. "رابطه جنسی" ←

G. Clauson *An etymological dictionary of pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford, 1972, 8, s.v. uvursuz.

4. Zieme. *AoF VIII*, 1981, 247, n, 57. ←

5. Henning, *BBB*, 50, n, 2. ←

6. *Turkish hymn to Mani*.

7. W.Bang and A. von Gabain, *Türkische Turfan-Texte III*, *SPAW*, 1930, No. 13, 196-9, verses 87-91. L.V.Clark, در *Aof IX*, 1982, 145-218

چاپ جدید که به وسیله کلارک (Clark) داده شده است نیز چیز جدیدی به این مطلب اضافه نمی‌کند.

۳- فرمان پاکیزگی بدن

۴- فرمان پاکیزگی دهان

۵- «فرمان آمرزیده شدن (و) فقیر بودن»^۱. این نکته که قطعه مزبور واقعاً به این پنج فرمان باز می‌گردد از سه عبارت آخری و بویژه از دوتای آخر فهمیده می‌شود که تقریباً ترجمه لغت به لغت اسامی سغدی فرامین چهارم و پنجم است. در عین حال، اصطلاحاتی که با آنها دو فرمان اول تدوین شده‌اند کاملاً نارساست و این امر شاید در نتیجه نیاز به تجانس آوایی و قافیه‌پردازی پدید آمده باشد.^۲

آخرین منبعی که درباره پنج فرمان برگزیدگان وجود دارد الفهرست ابن ندیم است. قطعه مربوط به آن چنین است:^۳ «آن کسی که به دین وارد می‌شود باید روح خود را بیازماید چنانچه او دریابد که می‌تواند (۵) حرص و آز خود را مهار سازد.^۴ (۴) از خوردن گوشت و نوشیدن شراب (۳) همچنین از ازدواج بهره‌برد (۲) و چنانچه او بتواند از آزار رساندن به آب و آتش و درختان^۵ و خاک^۶ اجتناب ورزد آنگاه اجازه دارد به دین وارد شود (یعنی یک برگزیده باشد)... اگر علیرغم آنکه به دین مانوی

۱. ← BTT XI, 35, lines 335-7: "هیچ چیز زایدی را بر خود مهذیر، در فرخندگی و فقر بزی که بالاترین فرخندگی‌هاست."

۲. بنابر WL ii, 579-80 که آن را هنینگ در 14 BBB کاملاً رد کرده است.

متن ترکی ترتیب دو فرمان اول را به صورت عکس آورده است. نویسندگان زیاده از حد بر لغت kirtū به معنی "راستی" که در بیت دوم به دلیل نیاز به تجانس آوایی آمده است تأکید دارند.

3. G. Flugel. Mani, seine Lehre und seine Schriften, Leipzig, 1862, 63; B. Dodge, The Fihrist of al- Nadim I, New York, 1970, 788.

۴. کلمه عربی "شهوۃ" به معنی "میل و آرزو هر نوع" بکار رفته است که ترجمه انگلیسی داج از Dodge این کلمه یعنی "Lust" به نظر رسا نیست.

۵. این کلمه را کالپ C. Colpe در Der Manichäismus in der arabischen überlieferung, PhD. thesis, Göttingen, 1954, 105.

"الشجر" گرفته است و به نظر بهتر از "السحر" به معنی جادوگری می‌آید که به وسیله فلوجل (Flügel) خوانده شده است.

۶. این کلمه را کالپ "الترآب" گرفته و بهتر از "الریا" به معنی سالوس است که فلوجل پیشنهاد کرده است. داج نیز آن را "الدابات" به معنی موجودات زنده گرفته که آن هم محتمل است.

عشق می‌ورزد از مهار حرص و آرز خود عاجز باشد می‌تواند به عنوان حامی دین و برگزیدگان انتخاب شود (یعنی یک نیوشاگ باشد) که این جبران اعمال باطل اوست...

به عقیده من، این قطعه به چهار فرمان برگزیدگان برمی‌گردد (البته به ترتیب عکس)^۱ و همچنان که از متن پیداست این فهرست محرمات خلاصه‌ای از تعهدات برگزیدگان و فراتر است از واجبات نیوشاگان. علت حذف فرمان اول این است که راستی (یعنی صداقت و درست آئینی) وظیفه‌ای است که برعهده نیوشاگان و برگزیدگان هر دو گذاشته شده است.^۲

به این ترتیب بررسی ما در خصوص منابع مربوط به پنج فرمان برگزیدگان کامل می‌شود و در مجموع، اطلاعات به دست آمده از این منابع کاملاً دقیق و هماهنگ‌اند. در بررسی متون مختلف زبانهای سغدی، ترکی و عربی به اختلافاتی برمی‌خوریم که ناشی از انگیزه نویسندگان و تفاوت سلیقه آنهاست؛ ولی در بررسی حاضر به این نتیجه قطعی می‌رسیم که آنچه در این منابع راجع به پنج فرمان آمده مربوط به شخص مانی است.

در مورد ده فرمان نیوشاگان اطلاعات بسیار نا کافی است. مراجع آن چینی^۳، پارتی^۴، سغدی^۵ و ترکی^۶ هستند و هیچ منبع مانوی فهرست کاملی از آنها را ندارد. به همین دلیل

1. → Colpe, op. cit, 101 ff, and J.p. Asmussen Xvastvānift, Studies in Manichaeism, Copenhagen, 1965, 217-18

۲. ← شماره‌های ۲ و ۷ و ۹ در الفهرست، فهرست ده فرمان نیوشاگان.

3. Hymnscroll 391-2 (Waldschmidt & Lentz, Die Stellung Jesu im Manichaeismus, APAW, 1926, No; 4, 123), 413 (translated by Tsui Chi, BSOAS XI/1, 1943, 215).

4. MI, 266 (F.W.K.Müller, Ein Doppelblatt aus einem manichaischen Hymnenbuch (Mahrnamag), APAW, 1912, 21).

5. Henning, Sogdica, London, 1940, 64, line 15.

6. Xvastvānift IXA, XVC (W.Bang, Le Museon XXXVI, 1923, 158-9, 166-7). Xw. VIA mentions ten Kinds of sin, which may be the converse of ten commandments

ناگزیر از مراجعه به کتابهای عربی بخصوص الفهرست هستیم که مرجع بسیار موثقی است^۱

ده فرمان بدین شرح اند: (۱) اجتناب از پرستش بتها (۲) اجتناب از دروغ (۳) اجتناب از آزار (۴) اجتناب از کشتن (۵) اجتناب از ارتکاب زنا (۶) اجتناب از دزدی (۷) اجتناب از ریاکاری (۸) و (از) جادوگری (۹) اجتناب (از) شک نسبت به دین^۲ (۱۰) و سرانجام اجتناب (از) بی دقتی و سهل انگاری در عمل.

ابتدای فهرستی از ده فرمان نیوشاگان، که شامل سه فرمان نخستین می شود، در یک دست نویس فارسی میانه باقی مانده است^۳ (M5794ii + M6062) و متأسفانه هیچ نشانه‌ای از بقیه فرمانها نیست: "... آنها نباید بکشند و آنها باید نسبت به حیواناتی که خوراک آنها هستند ترحم داشته باشند، یعنی آنها را به همان صورتی که کفار می کشند نکشند بلکه باید گوشت مرده هر حیوانی را از هر جایی که به دست می آورند چه به طور طبیعی مرده باشد و چه کشته شده باشد مصرف نمایند و آنها باید آن را اعم از آنکه (آن را) خریده‌اند یا در میهمانی (۴) و یا به عنوان هدیه به دست آورده‌اند مصرف نمایند و این آنها را کفایت می کند، این اولین فرمان برای نیوشاگان (است). و دومین فرمان این (است) که آنها نباید دروغ بگویند و نباید نسبت به یکدیگر ظالم (باشند)... [و] او باید بگیرد...

(Just as the five sins referred to above, p.575 with n. 21, are the converse of the five commandments.

1. Flügel, Mani, 64; Dodge, Fihrist I, 789.

ترجمه‌ای که در اینجا آمده و شماره گذارهای فرمانها، کار خود من است. در منابع عربی دیگر نیز فهرست ده فرمان به صورت ناقص و مخدوش موجود است.

2. Colpe, Der Manichäismus, 109.

کالب معتقد است که عربی این قسمت ترجمه تحت‌اللفظی عبارت پهلوی
"pd dw mnwhmyd 'yst'dn" است. (M97 Vi 10)

۳. Mitteliranische M 5794 (Tiid 126) توسط اندراس و هنینگ منتشر شده است در
Manichaica aus Chinesisch-Turkestan II, SPAW, 1933, No. 7, 295-7.

M 6062 را زوندردمان در BTT XI, 131-3 منتشر کرد که صورت کامل متن بالاست.

بدون... باید و در راه حقیقت گام بردارد. و نیوشاگک باید همکیش خود را دوست بدارد همانند برادر و خویشاوندش زیرا آنها فرزندان تبار زندگان (= جامعه مانوی) و دنیای روشنی هستند^۱. و سومین فرمان این (است) که آنها نباید به کسی تهمت بزنند و نه علیه کسی نسبت به آنچه ندیده‌اند شهادت دروغ بدهند و نه در هیچ موردی قسم دروغ بخورند نه... دروغ...".

چون ما فهرست شماره گذاری شده دیگری در مورد نیوشاگان نداریم احتمال دارد که این قسمت حقیقتاً مربوط به ده فرمان باشد. در این صورت دو فرمان اول متن فارسی میانه مطابق است با فرمان چهارم و دوم الفهرست، در حالی که تحریم، افترا، شهادت دروغ با فرمان هفتم فهرست عربی مطابقت دارد. مقایسه این دو فهرست این نکته را بر ما روشن می‌سازد که شماره گذاری این فرمانها نظم معیاری نداشته است و یا اگر هم داشته در الفهرست رعایت نشده است.

بنابر خواستوانیفت ترکی،^۲ ده فرمان باید این‌گونه حفظ و اجرا شود *üč ayzin köñülünüč algin bir qamay özün* سه فرمان بادهان، سه فرمان با اندیشه، سه فرمان با دست و یکی با تمام وجود. این متن که مدت‌هاست شناخته شده به‌طور ضمنی به "سه مهر"^۳ Augustin's Tria Signacula, Scil. oris, manuum, et sinus اشاره می‌کند که نام آنها اغلب در ادبیات مانوی آسیای مرکزی مربوط به پنج فرمان و ده فرمان آمده است. همچنین این متن قطعه سغدی نامفهومی را رمزگشایی می‌کند که اول بار^۴ W.B. Henning آن را منتشر کرد و آخرین متنی است که در این مقاله به آن استناد شده است. این قطعه به خط سغدی تحریری یا شکسته بر روی تکه کاغذی بریده شده از طوماری چینی به صورت ستونی نوشته شده است، یعنی در هر خط یک واژه.^۵ در اینجا به دو

1. Living Family and the world of Light 2. XW. IXA (Bang. art, cit, 158-9)

3. Three Seals

4. TiiT= 14700 (13) (Fragment III apud Henning, Sogdica, 5).

۵. ← Henning, Sogdica متون دیگری از این نوع در حال حاضر شناخته شده است، برای نمونه ←

دلیل، به طور کامل ارائه می‌شود؛ یکی به سبب آنکه هنینگ اولین ستون قطعه را به هنگام چاپ از قلم انداخته است و دیگر آنکه در اینجا قرائتهای جدیدی برای واژه‌های دو ستون کامل قبلی، ارائه شده است.

14700 (13) = TiiT(see plate XXXV)

column i	column ii	column iii
1 [M] (N)	10 MN	19 δβtyk
2]k ¹	11 y'twkn ²	20 MN
3](k)	12 'δry	21 ptkryty
4 [M] (N)	13 pr	22 'sp'sy
5]h	14 m'n	23 'štyk
6](K)	15 'yw	24 MN
7 [M] (N)	16 MN	25 nwwrnn (') [ky'] ³
8]ny	17 kyšyky	26 'yw
9]myk	18 yxwnk ⁴	

عبارت δry pr m'n (سطرهای ۱۲-۱۴) دقیقاً مطابق است با ترکی üc köñülün یعنی "سه با اندیشه"^۵ و بنابراین ممکن است منظور این باشد که سه (فرمان باید حفظ شود) با اندیشه که به دنبال آن سه فرمان به صورت سؤالی در سطرهای ۱۵-۲۵

BSOAS XLIV, 1981, 236 (on L33 and L 105); IJ XVIII, 1976, 62-3 (Fragment 17), 71 (Fragment 28). 1. Not jyk.

2. Henning y'twk (.) y.

3. Henning nwwrn [ky'h] (see the errata - sheet to sogdica).

4. Henning yxw'k (in his system of transliteration yxw'k).

5. Sogd. m'n "mind" translates Pth. zyrd "heart" in Huwīdagmān Vb, verse 1 (see D.N. MacKenzie's article in this volume, p. 428). Cf. n. 47 above on the range of meaning of Turk. köñül.

آمده‌اند. یکی دربارهٔ سفسطهٔ معلمان دروغین^۱، دیگری دربارهٔ پرستش‌ب‌ها و سومی دربارهٔ سستی ایمان^۲. این سه فرمان با فرمانهای هفتم (۲)، اول و نهم الفهرست مطابقت دارد.

در قطعهٔ بعدی تنها اولین واژه، یعنی "yw..." به معنای یک... (سطر ۲۶) باقی مانده است. با توجه به عبارت ترکی bir qamay özün، بازسازی مفهوم چندان دشوار نیست، اگرچه ممکنست جمله‌بندی عبارت سغدی که به معنای "یک [با تمام وجود]" است دقیق نباشد. این عبارت بی‌تردید با چند واژه که فرمان مربوطه را روشن می‌ساخته، همراه بوده است.

سطرهای ۱۰-۱۱ شامل واژه‌هائی دربارهٔ جادوگری^۳ است (با فرمان هشتم در فهرست عربی منطبق است). در ادامهٔ مقایسه بین متون سغدی و ترکی، شخص انتظار دارد که عبارت بالا به فرمان سوم از گروه فرمانهای سه‌گانه برگردد، یعنی آنهایی که باید یا با دهان یا با دست حفظ شوند. ولی متأسفانه در سطر قبلی (سطر ۹) به جای واژه 'styk' سه، پسوند -myk که مربوط به اعداد ترتیبی سغدی از چهارم به بعد است آمده. پس به نظر می‌رسد ترتیب فرمانها در سغدی تا حدی با فرمانهایی که در خواستوائیفت آمده متفاوت است و نیز واژه‌هایی "دربارهٔ جادوگری" به آخرین فرمان از گروه فرمانهایی که دست کم چهار فرمان هستند برمی‌گردد. سایر نشانه‌های به جا مانده در ستون یک نیز حاکی از آن است که سه عبارت دیگر با طرحی به شرح زیر وجود داشته است: عدد ترتیبی به اضافهٔ MN به معنی "مربوط به" به اضافهٔ اسم (سطرهای ۲-۳ و ۵-۶ و ۸-۹) توجه شود که سطرهای ۱، ۴، ۷ با یک حرکت قلم صاف افقی، مانند همان حرکتی که

۱. هنینگ حدس زده است که Kyšyk به معنی "بدعت‌گزار" است و با اوستایی tkaeša مربوط است. دکتر زوندرمان هم در M 140 V5-9 این نظر را تأیید می‌کند. گرشویچ آن را در GMS, 1406 "معلمان دروغین" ترجمه می‌کند.

۲. ← .BBB. line 634. nwwrn'ky' که ممکن است از یک صورت وجه وصفی منفی nw.wrnnny به اختصار nn به n درست شده باشد.

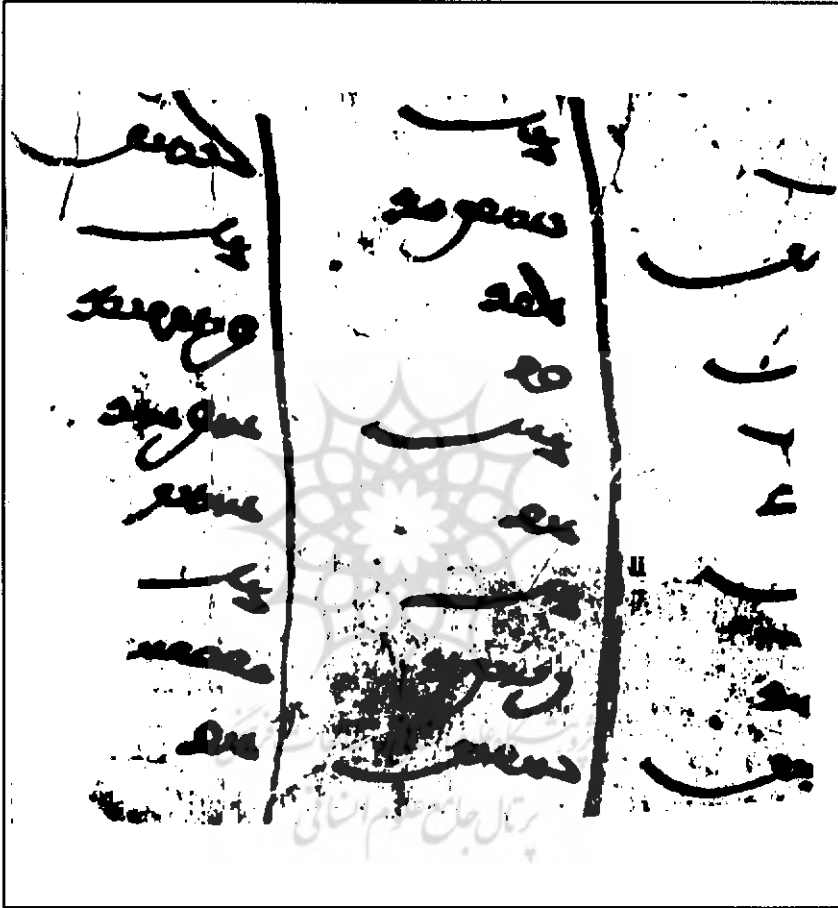
۳. برابر کلمه y'twknny ← AO XLII, 1981, 19

هنگام نوشتن در سطور ۱۶ و ۲۰ به کار رفته، خاتمه می‌یابد. در حالی که آخرین حرکت قلم در خطوط ۶ و ۳ خمیدگی مشخصی به سمت بالا ایجاد می‌کند، مانند خمیدگی حرف k- در (اعداد ترتیبی $\delta Btyk$, δtyk , ctB^*rmk و غیره)^۱ و بنابراین با استتاج فوق تطبیق دارد.

اگرچه در قطعهٔ سفدی، ده فرمان به ترتیب $۳+۳+۳+۱$ که در خواستوانیفت فهرست بندی شده نیامده است، ولی از نحوهٔ فهرست بندی روشن آن برمی‌آید که چندان هم با متن ترکی مغایر نیست، به این ترتیب که احتمالاً سه فرمانی که باید با دهان و سه فرمانی که باید با دست حفظ شوند باهم آمده‌اند. شاید به این دلیل که "مهر دستها" بیشتر از سه فرمان و "مهر دهان" کمتر از آن کاربرد داشته‌اند، در این صورت احتمالاً اعداد ستون یک را می‌توان به صورت (k) $[ctB^*rmy]$ "چهارم" (k) $[pncmy]$ "پنجم" و $myk [wxw\delta w]$ "ششم" بازسازی کرد و بر همین روال $[\delta tmy]$ (k) "هشتم" $[nwmy]$ (k) "نهم" و $myk [\delta s]$ "دهم" را، زیرا احتمالاً ده فرمان دوبار فهرست بندی شده است، یکبار به‌طور یکجا (تا پایان خط ۱۱) و بار دیگر به شکل منقطع $۳+۱+۳+۳$ ضمن آنکه احتمال مرتب شدن آن به شکل $(۱+۳+۳+۲)$ یا $(۱+۳+۳+۱)$ را نیز نمیتوان مردود شمرد که در این صورت با متن ترکی خواستوانیفت مغایر می‌شود.

با توجه به این احتمالات تلاش برای بازسازی بیشتر متن بی‌فایده به نظر می‌رسد و باید این نکته را پذیرفت که قطعهٔ سفدی (13) 14700 همچنان دارای ابهام است. ولی از آنجائی که این قطعه قسمت‌هایی از فهرست ده فرمان را داراست در بررسی منابع ده فرمان مانی سودمند و قابل استفاده است.

۱. در مورد توضیحات اخیر به خط سفدی متن که در آخر مقاله آمده مراجعه شود. م.

قطعه سغدی (۱۳) ۱۴۷۰۰ = Tiit که با اجازه آکادمی علوم آلمان شرقی
Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Alte
Geschichte und Archäologie.

بازسازی شده است.

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی